

Naczynia zdobione ornamentem węzowym z Akrai, Sycylia

Od roku 2011 badania wykopaliskowe na stanowisku Akrai/ Acrae, leżącym w południowo-wschodniej Sycylii, są prowadzone przez zespół archeologów z Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem Roksany Chowaniec. Na podstawie wyników badań geofizycznych wykop założono na południe od głównej drogi biegnącej ze wschodu na zachód. Badania koncentrują się na odsłanianiu pozostałości hellenistyczno-rzymskiej willi, której część w okresie późnorzymskim uległa zniszczeniu i została przekształcona w warsztaty.

Bardzo liczną grupę zabytków stanowią znaleziska szklane, wśród których, oprócz fragmentów naczyń szklanych, występują liczne paciorki, pionki do gry, szpile czy pręty szklane.

W 2015 i 2016 roku w szklanym materiale archeologicznym występującym w silnie przemieszanych górnych warstwach zasypiskowych znaleziono fragmenty bardzo interesujących naczyń dekorowanych aplikowaną nitką szklaną, która dodatkowo była pokryta licznymi poprzecznymi drobnymi nacięciami. W 1908 roku A. Kisa, który jako pierwszy zajął się tą kategorią naczyń szklanych, użył określenia „naczyn z ornamentem węzowym” (*Schlängenfadengläser*) (Kisa 1908, v. 2, 444-475). Produkcję tych naczyń wiązał on z warsztatami w Kolonii. Kilkadziesiąt lat później D.B. Harden zwrócił uwagę na występowanie podobnych naczyń na stanowiskach w prowincjach wschodnich Imperium Rzymskiego. Jego zdaniem ten typ naczyń początkowo był wykonywany na wschodzie, a następnie wraz z przemieszczającymi się szklarzami trafił do warsztatów w Nadrenii (Harden 1934, Barkóczy 1981).

Naczynia z dekoracją węzową znalezione w Akrai

Jak wspomniano wyżej w warstwach zasypiskowych znaleziono kilka fragmentów naczyń wykonanych ze szkła przezroczystego bezbarwnego, których powierzchnia dekorowana jest wijącymi się nitkami szklanymi. Fragmenty zdają się pochodzić z wysokiego pucharka/kieliszka na solidnej stopce, którego nóżka ukształtowany jest w postaci

Zdjęcie wykopu z widocznymi zabudowaniami willi rzymskiej w Akrai
fot. Roksana Chowaniec

kulki. Wylew o średnicy 5,5 cm jest prosty i zaokrąglony na gorąco. Ok. 2,4 cm poniżej krawędzi wylewu była doklejona pozioma nitka szklana, zamykająca od góry dekorowaną powierzchnię czaszy pucharka/kieliszka. Aplikowane, ponacinane poprzeczne nitki szklane w tym samym kolorze, co wydmuchany swobodnie kieliszek, tworzyły na powierzchni abstrakcyjne faliste wzory.

Drugi mniejszy fragment jest z przedstawieniem ptaka, interpretowanym jako kaczka. Korpus jego pokryty jest drobnym wzorem plastra miodu. Naczynie to było wykonane również z przezroczystego, bezbarwnego szkła. Podobne przedstawienia ptaka spotykamy na naczyni z Brigieto w rzymskiej prowincji *Pannonia* (Devai 2019).

D. Barag jako pierwszy wyróżnił grupę naczyń, których powierzchnia pokryta była motywami kwiatowymi i postaciami ptaków, postaciami ptaków i ornamentem węzowym lub kombinacją wzorów zoomorficznych i floralnych (Barag 1967, Devai 2019).

Tego typu naczynia wytwarzane we wschodniej części basenu Morza Śródziemnego były wykonywane ze szkła przezroczystego bezbarwnego, czasem delikatnie zabarwionego na kolor jasnozielony. Ich dekoracja była wykonana w tym samym kolorze. Przykłady z Nadrenii są ozdabiane aplikowaną kolorową nitką szklaną.

Na tej podstawie możemy sądzić, że fragmenty znalezione w Akrai pochodzą z naczyń wykonywanych na wschodzie, prawdopodobnie w warsztatach syryjskich lub aleksandryjskich.

Datowanie

Pierwsze naczynia ozdobione ornamentem węzowym, w tym pucharki/kieliszki, butelki, pojawiają się na wschodzie w II w. n.e. (Whitehouse 2001, 219). Kolejne przykłady dekorowane motywami kwiatowymi i ptakami zostały znalezione w dobrze datowanych kontekstach na stanowiskach w Grecji oraz w grobiew Hanita w północnym Izraelu (Barag 1967). Są one datowane na 1. połowę III w. n.e. D. Whitehouse zauważa, że pierwsze przedmioty dekorowane ornamentem węzowym były wykonane pod koniec II w. n.e., zaś ich popularność przypada na początek do połowy III w. n.e. Najpóźniejsze przykłady tego typu naczyń pochodzą z początku IV w. n.e. (Whitehouse 2001, 218).

Fragmenty naczyń z Akrai, jedynie na podstawie podobieństw do innych wyrobów szklanych pokrytych ornamentem węzowym i/ lub wzorami zoomorficznymi, które były wykonane w warsztatach funkcjonujących we wschodniej części basenu Morza Śródziemnego, możemy datować na 1. połowę III w. n.e. Obecność w materiale szklanym w Akrai naczyń produkowanych w warsztatach syryjskich i aleksandryjskich może wskazywać na istniejącą w tym czasie wymianę handlową pomiędzy Wschodem i Sycylią.

Bibliografia:

- D. Barag: "Flower and Bird" and Snake-thread Glass Vessels, *Annales AIHV* 4, 1967, pp. 55-66
- L. Barkóczy, Kelche aus Pannonien mit Fadenaufgabe und Gravierung, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 33, 1981, pp. 35-70
- K. Devai, The Tradition of Snake-Thread Glass in Pannonia, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 70, 2019, pp. 325-342
- D.B. Harden, Snake-thread Glasses Found in the East, *Journal of Roman Studies* 24, 1934, pp. 50-55
- A. Kisa, *Das Glas im Altertume*, Leipzig, 1908
- D. Whitehouse, *Roman Glass in the Corning Museum of Glass, Volume Two*, Corning, New York, 2001, pp. 217-225, nr 786-796